

LBRIS

We know
books

F. M. D O S T O I E V S K I

Adolescentul

Traducere, note și comentarii de
ANTOANETA OLTEANU

LIBRIS

We know
books

F. M. DOSTOIEVSKI

Podrostok

© RAO Distribuție, 2022

Pentru versiunea în limba română

Toate drepturile rezervate

Ilustrația copertei

V.A. Tropinin, *Cap de băiat* (portretul fiului pictorului)

2022

ISBN 978-606-006-748-1

RAO Distribuție

Str. Bărgăului nr. 9-11, sector 1, București, România

www.raobooks.com

www.rao.ro

PARTEA ÎNTÂI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DOSTOEVSKII, FEDOR MIHAILOVICH

Adolescentul / F. M. Dostoievski ; trad. din lb. rusă, note și comentarii
de Antoaneta Olteanu. - București : RAO Distribuție, 2022

ISBN 978-606-006-748-1

I. Olteanu, Antoaneta (trad. ; note ; coment.)

821.161.1

Capitolul întâi

I

Nemaiputând să rezist, m-am apucat să notez această poveste a primilor mei pași în viață, deși aș fi putut foarte bine și să n-o fac. Un singur lucru știu cu siguranță: niciodată n-o să mă mai așez să-mi scriu autobiografia, chiar și de voi trăi o sută de ani. Trebuie să fii mult prea tare îndrăgostit de propria persoană pentru a scrie fără nicio jenă despre sine. Scuzele mele sunt că nu scriu așa cum o fac toți ceilalți, adică nu pentru laudele cititorului. Dacă vreodată mi-aș fi propus să scriu, cuvânt cu cuvânt, tot ce s-a întâmplat cu mine începând de anul trecut, atunci aș fi făcut-o în urma unei nevoi interioare: așa de tare am fost impresionat de cele întâmplate. Notez numai întâmplările importante, ocolind din toate puterile tot ce este secundar și, în primul rând, înfrumusețările literare; un literat scrie treizeci de ani și, în cele din urmă, habar nu are pentru ce a scris în toți acești ani. Eu nu sunt un scriitor, nu vreau să fiu scriitor și aș considera un lucru

neplăcut și josnic să-ți scoți la lumină pe piața literară profunzimile sufletului și să-ți descrii pompos sentimentele. Totuși presimt cu durere că e aproape imposibil să eviți în totalitate descrierea sentimentelor și a gândurilor (chiar și a celor banale): așa de pervers acționează asupra omului orice ocupație literară, fie și întreprinsă numai pentru sine. Gândurile însă pot fi chiar foarte banale, deoarece este foarte posibil ca tot ce apreciezi tu să nu aibă nici cea mai mică valoare pentru un străin. Dar toate acestea sunt divagații. De fapt, uite, și prefața; nu va mai fi nimic de acest gen. La treabă; deși nu e deloc simplu să începi ceva, orice ar fi.

II

Îmi încep, adică mai bine zis aș vrea să-mi încep însemnările de la data de nouăsprezece septembrie anul trecut, adică exact din ziua când am întâlnit-o pentru prima dată pe...

Dar ar fi ceva banal să explic pe cine am întâlnit chiar așa, de la început, când nimeni nu știe nimic; cred că inclusiv tonul ar fi banal: după ce mi-am dat cuvântul să ocolesc înfrumusețările literare, chiar din primele rânduri cad pradă tocmai acestor cosmetizări. Mai mult, pentru a scrie inteligibil, nu e suficient să ai numai dorință. O să mai remarc de asemenea că mi se pare că în nicio limbă europeană nu se scrie așa de greu ca în rusă. Am recitat ceea ce am scris până acum și văd că dau senzația că sunt cam prost. Oare de ce

un om inteligent va avea o exprimare mult mai prostească decât ceea ce există în mintea sa? Am observat asta nu o dată la mine, chiar în discuțiile mele cu oamenii pe parcursul acestui ultim an, și m-am chinuit mult din această cauză.

Și, deși voi începe din data de nouăsprezece septembrie, totuși voi spune câteva cuvinte despre cine sunt eu, unde am fost până în acel moment și, prin urmare, ce aș fi avut eu în minte, măcar în parte, în acea dimineață de nouăsprezece septembrie, pentru a înțelege cititorul mai bine și, de ce nu, chiar eu însumi.

III

Sunt un elev care a terminat gimnaziul și acum am deja nouăsprezece ani. Numele meu este Dolgoruki, iar tatăl meu legal este Makar Ivanov Dolgoruki, fost servitor la boierii Versilov. În felul acesta, eu sunt născut legitim, chiar dacă, în cel mai înalt grad, sunt un copil nelegitim, deoarece originea mea nu poate fi nicicum pusă sub semnul întrebării. Lucrurile s-au întâmplat în felul acesta: acum douăzeci și doi de ani, moșierul Versilov (acesta este, de fapt, tatăl meu), pe atunci în vârstă de douăzeci și cinci de ani, și-a vizitat moșia din gubernia Tula. Presupun că, la acea vreme, era destul de insignifiant. Este curios faptul că acest om, care mă frapase chiar din copilărie, care avusese o influență așa de mare asupra formării sufletului meu și chiar, poate, mi-a contaminat încă multă vreme întregul meu viitor,

acest om deci rămâne și acum, din multe puncte de vedere, o mare enigmă pentru mine. Însă despre asta, mai târziu. Oricum, nu ar fi chiar așa de simplu de înțeles. Prezența acestui om îmi va domina în întregime caietul.

La cei douăzeci și cinci de ani ai vieții sale, Versilov tocmai rămăsese văduv. Fusese căsătorit cu o femeie din lumea bună, dar nu prea bogată, Fanariotova, și avea cu ea un fiu și o fiică. Informațiile de care dispun despre această soție care l-a părăsit așa de timpuriu sunt destul de lacunare și se pierd în materialele mele; de fapt, multe dintre circumstanțele vieții lui Versilov mi-au scăpat atenției, într-atât de mândru, de arogant și de disprețuitor fusese față de mine, chiar dacă, din când în când, umilința pe care părea să o arate în prezența mea mă uimea. O să mai menționez totuși, pentru a se reține, că a tocat în viața lui trei moșii, și chiar foarte mari, în total peste patru sute de mii de ruble, dacă nu chiar mai mult. Acum el, se înțelege, nu mai are niciun sfânt...

A venit atunci la țară „Dumnezeu știe de ce“, cel puțin cu aceste cuvinte mi-a povestit el mai târziu. Copiii, mici, nu erau cu el, ci îi lăsase, după obicei, la rude; așa s-a purtat toată viața față de copiii săi, legitimi sau nu. Servitori la această moșie erau destul de mulți; printre ei se afla și grădinarul Makar Ivanov Dolgoruki. Voi spune aici cu năduf, o dată pentru totdeauna, că rar s-ar putea ridica cineva împotriva numelui său așa cum am făcut-o eu toată viața mea. Desigur, era o prostie, dar așa a fost. De fiecare dată când ajungeam la o școală sau mă întâlneam cu niște

persoane în fața cărora, după vârstă, trebuia să mă prezint, vreun profesoraș, guvernator, inspector, popă – toți, ca un făcut, după ce întrebau cum mă cheamă și aflând că mă numesc Dolgoruki, se considerau obligatoriu îndreptățiți să adauge:

– Prințul Dolgoruki!¹

Și, de fiecare dată, eram obligat să le explic acestor oameni de două parale:

– Nu, *pur și simplu* Dolgoruki.

Acest *pur și simplu* începuse să mă scoată din minți. O să remarc, în această ordine de idei, ca fapt divers, că nu țin minte să fi existat vreo excepție: toți mă întrebau așa. După cât se vede, unii chiar nu erau deloc interesați de asta; și nici nu știu pentru ce dracu' ar fi cineva interesat de așa ceva. Dar toți mă întrebau, fără nicio excepție. După ce auzeau că sunt *pur și simplu* Dolgoruki, cel care întreba mă măsură, de regulă, cu o privire tâmpă și indiferent-prostească, fapt ce dovedea că nici el nu știa de ce mă întrebuse, trecând mai departe. Colegii de școală erau cei care mă chestionau în modul cel mai jignitor. Cine nu știe cum îl întrebă elevii pe un coleg nou? Elevul cel nou, pierdut și tulburat, în prima lui zi de școală (oricare ar fi fost aceasta), este victima tuturor: i se dau porunci, este tachinat, toți se poartă cu el de parcă ar fi servitor. Un băietan sănătos și dolofan se oprește deodată în fața victimei sale, o studiază câteva clipe drept în ochi, lung, cu o privire

¹ Se face referire la o familie nobiliară extrem de veche, unul dintre primii reprezentanți atestați ai acesteia, Iuri Dolgoruki (cca 1090-1157), fiind considerat a fi întemeietorul Moscovei. (n.tr.)

severă și provocatoare. Elevul cel nou stă în fața lui tăcut, îi aruncă o privire cu coada ochiului, dacă nu e laș, și așteaptă să vadă ce va urma.

- Care e numele tău?
- Dolgoruki.
- Prințul Dolgoruki.
- Nu, pur și simplu Dolgoruki.
- A, pur și simplu! Prostule!

Și are dreptate: nu e nimic mai prostesc decât să te numești Dolgoruki și să nu fii prinț. Port după mine această prostie fără nici cea mai mică vină. Până la urmă, când nu mă mai supăram așa de tare, la întrebarea dacă eram prinț, răspundeam mereu:

- Nu, eu sunt fiul unui servitor, fost iobag.

După aceea, când mă înrăisem în cel mai înalt grad, la întrebarea dacă eram prinț răspundeam cu fermitate:

- Nu, pur și simplu Dolgoruki, fiu nelegitim al fostului meu boier, domnul Versilov.

Am născocit asta deja în clasa a șasea de gimnaziu și deși, în curând, m-am convins că este, fără îndoială, un nonsens, totuși nu am încetat să mă prostesc așa. Țin minte că unul dintre profesori, de fapt, singurul, a considerat că sunt „stăpânit de o idee vindicativă și civică“. Însă ei receptau născocirea aceasta a mea cu un fel de îngândurare jignitoare pentru mine. În cele din urmă, unul dintre colegi, un băiat foarte înțepat și cu care vorbeam numai o dată pe an, îmi spuse cu o înfățișare serioasă, dar privind oarecum pieziș:

- Astfel de sentimente, desigur, vă fac onoare și, fără îndoială, aveți cu ce să vă mândriți: dar, în locul

dumneavoastră, nu aș fi fost așa de fericit că sunt copil nelegitim... însă dumneavoastră faceți atâta haz de pomană.

De atunci am încetat să mă mai fudulesc cu faptul că sunt, de fapt, un bastard.

Repet, este foarte greu să scrii în rusă: uite, am umplut trei pagini despre felul în care am fost supărat toată viața mea din cauza numelui meu, dar, de fapt, cititorul probabil a tras deja concluzia că mă enervez tocmai din cauză că nu sunt prinț, ci un simplu Dolgoruki. Ar fi fost pentru mine umilitor să mă mai explic încă o dată și să mă justific.

IV

Și așa, printre acești numeroși servitori de la curte, în afară de Makar Ivanov, se mai afla o tânără care avea vreo optsprezece ani, iar Makar Dolgoruki, în vârstă de cincizeci de ani, își manifestă deodată dorința de a se căsători cu ea. După cum se știe, căsătoriile servitorilor aveau loc, în perioada iobăgiei, doar cu permisiunea stăpânilor, iar uneori chiar la porunca lor. La moșie exista atunci o mătușică; adică nu era mătușica mea, ci chiar moșiereasă; dar, nu știu de ce, toată viața i s-a spus mătușica, nu numai de către mine, ci, în general, inclusiv de cei din familia lui Versilov, cărora le era aproape un fel de rudă. Este vorba despre Tatiana Pavlovna Prutkova. Pe atunci ea mai avea, în aceeași gubernie și în același județ, treizeci și cinci de suflete

ale sale. Era un fel de administrator; fiind vecină, era un fel de supraveghetor al moșiei lui Versilov (de cincisute de suflete) și această supraveghere, cum am auzit, era aidoma unuia asigurate de o persoană cu mai multă pregătire. De fapt, nu mă interesează deloc cunoștințele ei; vreau numai să adaug, fără niciun fel de gând de măgulire și de adulare, că această Tatiana Pavlovna era o ființă nobilă și chiar originală.

Uite, ea nu numai că nu a respins înclinațiile matrimoniale ale morocănosului Makar Dolgoruki (se spunea că, pe atunci, era posac), ci, dimpotrivă, nu se știe de ce, chiar le-a încurajat cu putere. Sofia Andreeva (această servitoare de optsprezece ani, adică mama mea) era, de câțiva ani, orfană de părinți; răposatul ei tată, care-l respectase enorm pe Makar Dolgoruki și care-i era, nu știu de ce, dator, un servitor și el, cu șase ani înainte, muribund, pe patul morții – se spunea, chiar cu un sfert de oră înainte de a-și da obștescul sfârșit, așa că dorința lui ar fi putut să fi fost interpretată și ca o formă de delir, dacă nu ar fi fost oricum iresponsabil, ca orice iobag – îl chemase pe Makar Dolgoruki, în prezența tuturor servitorilor și a preotului venit acolo, și lăsase cu limbă de moarte, cu voce tare, insistent, arătând spre față: „Crește-o și ia-o de nevastă“. Toți au auzit asta. În ceea ce-l privește pe Makar Dolgoruki, nu știu în ce dispoziție s-a căsătorit el mai apoi, adică dacă era încântat sau numai îndeplinea o obligație. Mai degrabă arăta total indiferent. Era un om care și pe atunci avea capacitatea de „a se impune“. Nu că ar fi fost prea învățat sau cu carte

(deși știa toată slujba la biserică și, mai ales, viețile unor sfinți, dar mai mult după ureche), nu că ar fi fost, cum să spun, un fel de persoană mai deșteaptă printre servitori; pur și simplu, era un om încăpățânat, uneori chiar nesăbuit; vorbea cu mare ambiție, dădea sentințe implacabile și, în ultimă instanță, „trăia cuviincios“, după expresia sa uimitoare, uite, așa era el pe atunci. Desigur, se bucura de mare respect din partea tuturor, dar se spune că era greu de suportat. Situația a devenit cu totul alta când a ieșit din rândul slugilor: atunci toți îl menționau ca pe un fel de om sfânt, ce îndurase multe la viața lui. Știu cu siguranță aceste lucruri.

În ceea ce o privește pe mama mea, Tatiana Pavlovna o crescuse, până la optsprezece ani, pe lângă sine, în pofida insistențelor vechilului de a o trimite la Moscova, la școală; îi dăduse oarece educație, adică o învățase să coasă, să croiască, să aibă maniere de domnișoară și chiar să citească bineșor. Mama nu a putut niciodată să scrie cuviincios. În ochii ei, această căsătorie cu Makar Dolgoruki era deja de mult rezolvată și tot ce se întâmplase atunci cu ea considera că fusese un lucru minunat, cel mai bun posibil; s-a dus la cununie cu înfățișarea cea mai liniștită, așa cum putea arăta cineva într-o asemenea situație, astfel încât chiar Tatiana Pavlovna o considerase atunci asemenea unui pește, cu sânge rece, nu a unui om. Toate aceste lucruri despre caracterul mamei mele le-am auzit chiar de la Tatiana Pavlovna. Versilov a sosit în sat exact după o jumătate de an de la această căsătorie.